

alapuló előadás azt mutatta be, hogy hogyan ítélték meg a különböző korok Verseghy munkásságát.

Az előadásokat követő vitában felszólalt *Fenyő István, Hopp Lajos, Kaposvári Gyula, Szegedy-Maszák Mihály és Weber Antal.*

A tudományos emlékülés kiegészítéseként a résztvevők az első nap délutánján a Vörös Csillag filmszínházban Szolnokról készült színes filmeket tekintettek meg, majd részt vettek a Damjanich Múzeum, a Megyei Levéltár és a Verseghy Könyvtár közös rendezésében, *dr. Kardos Józsefné és Püski Anikó* által összeállított Verseghy-Petőfi emlékkiállítás megnyitóján, amelyen *Majoros Károly*, a Szolnok megyei Pártbizottság titkára mondott ünnepi beszédet. A nagyszámú közönség ezután a Ságvári Endre Művelődési Központban rendezett irodalmi esten vett részt. Az estet *Baróti Dezsőnek*, a Petőfi Irodalmi Múzeum osztályvezetőjének Verseghy-emlékezése vezette be. A szolnoki Szigligeti Színház művészei Verseghy költői és prózai műveiből összeállított műsort adtak elő, amelyet jól színezték a *Budai Péter* és *Rigó Éva* által vezényelt kórusok számai.

A további Verseghy kutatások elősegítését szolgálta az a két kiadvány, amely a Verseghy Könyvtár kiadásában az emlékülés napjára jelent meg (s amelyet a résztvevők meg is kaptak): a „Rövid értekezések a Musikáról” című munka facsimile kiadása s a költő-tudós „Analyticae Institutionum Linguae Hungaricae” című nagy, latin nyelvű munkája első részének (Etymologia Linguae Hungaricae) magyar fordítása.

Mind a tudományos ülésszak szolnoki előadójának helytállása, mind az Analyticae... fordítása azt igazolja, hogy a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár köré csoportosult kis munkaközösség más hasonló jellegű feladatok megoldására is alkalmas. Távolabb tekintve, megfelelő irányítással magvát képezheti egy helyi kutatócsoportnak is. Feljogosít e reményre még az a tény, hogy mind a megye, mind a 900. évfordulójára készülő város tanácsa jelentős erkölcsi és anyagi támogatással segítette s nyilván segíti a jövőben is a könyvtár kezdeményezéseit.

Ennek is része volt abban, hogy az emlékülés résztvevői a költő nyughelyének megkoszorúzása után azzal a jóérzéssel zárhatták a kétnapos rendezvénysorozatot, hogy szülővárosában méltóképpen emlékeztek Verseghy Ferencre halálának 150. évfordulóján.

Szurmay Ernő

Vita a Rákóczi-szabadságharc és emigráció kutatásáról

(1973. március 23.)

Az MTA Irodalomtudományi Intézet XVIII. századi kutató Csoportja és a mellette működő XVIII. századi Munkaközösség, a Történettudományi Intézet I. Magyar osztályával közösen tartott vitautulást a Rákóczi-szabadságharc és a kuruc emigráció kutatásának problémáiról.

A vitán részt vettek az Irodalomtudományi és a Történettudományi Intézet, az ELTE Régi Magyar Irodalmi Tanszéke, az Országos Levéltár, valamint a Nemzeti Múzeum, az OSZK, az MTA könyvtára és más intézmények Rákóczi-korral foglalkozó szakemberei. Jelen volt a vitán *Köpeczi Béla*, az MTA főtitkára, az ülés elnöki tisztét *R. Várkonyi Ágnes* osztályvezető látta el. Megnyitójában emlékeztette az értekezlet résztvevőit Rákóczi születésének 1976-ban esedékes 300. évfordulójára, mely a kutatás fontos kötelességévé teszi, hogy különös gondnal foglalkozzék a szabadságharc történetével és Rákóczi személyével, munkásságával.

Hopp Lajos, a XVIII. századi kutató Csoport megbízott vezetője előadásában, amelyet a meghívóval együtt mindenki kézhez kapott, az elmúlt húsz év tudományos eredményeire támaszkodva vázolta a forrás- és szövegkiadási munkálatok állását, a historiográfiai kutatásokkal összefüggő irodalom- és művelődéstörténeti feltáró munka időszerű feladatait. Javaslatokat tett egy közös távlati munkaprogram kialakítására; Rákóczi Műveinek kritikai kiadására, egy komplex témájú tanulmánykötet elkészítésére, az Archivum Rákócianum folytatására, a kutatások főfeladatait kijelölő ősi ülésszak megrendezésére s végül egy Országos Rákóczi Emlékbizottság létrehozására.

Elsőnek a Történettudományi Intézet I. Magyar osztályának tagja, *Benda Kálmán* szólalt fel; teljességre törekedve sorolta fel a Rákóczi-szabadságharc történeti kutatására váró problémák csoportjait. A legfontosabb feladatok: 1. A Rákóczi korabeli népességi és gazdasági állapotok feltárása. 2. A társadalom belső szerkezetének vizsgálata. 3. Az állami és politikai gondolkodás. 4. A műveltségi állapotok dokumentumainak számbavétele. 5. A hadtörténet kutatása. 6. A kuruc állam külpolitikájának részletekre is kiterjedő elemzése. Felhívta még a figyelmet a fejedelmi pátensek és az országgyűlési iratok összegyűjtésére és kiadására. Támogatta a kutatások fellendítésére vonatkozó, az együttműködés fokozását célzó javaslatokat.

Esze Tamás felszólalásában azokról a publikációs feladatokról szólt, melyek megoldása a szabadságharc belső világának, művelődésének és a kuruc emigráció sokágú történetének felderítése érdekében szükségesek. Az utolsó fejedelmi udvar iratainak összegyűjtése és monografikus feldolgozása kötelességünk. Mivel azonban a kutatás és a publikálás anyagi lehetőségei nem korlátlanok, kívánatos a tennivalók fontossági sorrendjének megállapítása. Az irodalom és a művelődés, a zene, a művészettörténet és a folklór dokumentumainak összegyűjtésében azonban teljességre kell törekedni. Szólt a kutatás technikai nehézségeiről, a levéltári forrásanyag töredékes voltáról és szétszórtságáról, különösen a szabadságharc első szakaszára nézve.

Klaniczay Tibor megfelelő kutatóbázis kialakításának szükségességét hangsúlyozta. Törekednünk kell olyan fiatal kutatók munkába állítására, akik az ügyet nemcsak magukévá teszik, de képesek is konkrét feladatok elvégzésére. Első és legfontosabb feladatként Rákóczi műveinek kritikai kiadását ajánlotta. Úgy tudja, hogy a Szépirodalmi Kiadó tervbe vette az Emlékiratok és a Vallomások új fordításban való megjelentetését a Magyar Remekírók sorozatában. Az erők összefogására és az együttműködésre annál is inkább szükség van, mivel az Intézet jelenlegi erőforrásai igen korlátozottak.

Köpeczi Béla a javaslatokat elemezve szintén reális munkaterv kialakítását javasolta. Sürgette egyes publikációs sorozatok befejezését, így Ráday Pál iratai III. kötetének, Rákóczi műveinek kiadását. Kívánatosnak tartotta egy jelentős családi levéltár teljes Rákóczi-kori anyagának közrebocsátását az Archivum Rákócziánumban. Figyelmeztette a kutatókat a részlettanulmányok fontosságára, illetve tanulmánykötetek kiadására. Egyetért Esze Tamás véleményével, hogy a jubileum méltó megünneplése nem képzelhető el Rákóczi új életrajzának elkészítése nélkül. Az öszre tervezett vitailésen már konkrét és reális tennivalók megbeszélésére is sor kerülhet. Szükség van az érdekelt intézmények támogatására, hogy a munka folyamatosságát biztosíthassuk.

Perényi József hozzászólásában kifejezte készségét arra, hogy amennyiben a kiadás lehetősége fennáll, befejezi a Rákóczi korabeli magyar—orosz kapcsolatok okmánytárát és monografikus feldolgozását. Elmondta, hogy szívesen részt vesz a javaslatok között említett, a Rákóczi emigrációra vonatkozó újabb török okmányok kiadásában.

Molnár Mátys, a Vajai Múzeum igazgatója meghívta a kutatókat, hogy legközelebbi munkaértekezletüket a vajai vármúzeumban tartsák ez év szeptemberében, összekötve a tudományos tanácskozást az Esze Tamás kiállítás megnyitásával.

Rózsa György a Rákóczi-kori ikonográfia problémáit ismertette. Ezen a területen is sok a tennivaló. Bejelentette, hogy a Képzőművészeti Alap Rákóczi Képeskönyv kiadását vette tervbe.

Az ELTE Régi Magyar Irodalmi Tanszékéről Gyenis Vilmos szolt hozzá a vitához. Utalt arra, hogy Rákóczi műveinek mélyreható irodalomtörténeti értékelését, a korabeli irodalmi-műveltségi viszonyoknak minél teljesebb és hitelesebb felderítését elengedhetetlen feladatnak tekinti; a Tanszék erejéhez mérten részt vesz a közös feladatok vállalásában.

Perjés Géza figyelmeztette az értekezletet, hogy az esedékes Rákóczi-évfordulón nem volna jó, ha megismétlődnének a Dózsa-emlékünnepp alkalmával tapasztalt szakszerűtlen vonások. Vagyis a szabadságharc és Rákóczi értékelése a népszerűsítő munkában a kutatás tudományos eredményeire épüljön. Erre viszont időben fel kell készülni.

Káfer István gondos indokolással utalt arra, hogy a Rákóczi-szabadságharcban részt vállaltak a szomszédos népek is. Javasolta, tekintsük az évforduló alkalmából megoldandó feladatnak a Rákóczi-kori szlovák, ukrán és román folklór és irodalmi Rákóczi-hagyomány felderítését. A szlovák részre vonatkozó munkálatok tervezetét máris benyújtotta.

Kosáry Domokos különösen a módszeres és modern bibliográfiai kutatás nehézségeire utalt. Szükségesnek látja az ősi ülésszakon a tudományos kutatások fölmérését, ami elősegíti, hogy a központi kérdések kerüljenek előtérbe.

Iványi Emma és Trócsányi Zsolt felvetették azt a kérdést, hogy milyen módszerrel válna a hazai és országhatáron kívüli levéltári anyag áttekinthetővé. Javasolták, hogy készüljön olyan levéltári nyilvántartás, amely számon tartja, hogy mi van kiadva, és mi van filmen a korra vonatkozó anyagból. Célszerű lenne egy központi kataszter létrehozása.

Voigt Vilmos a folklór kutatások tekintetében a történeti mondatakatól hiányzó Rákóczi-kori anyag kritikai rendszerezését ajánlotta; ezen a téren is szükség van a modern külföldi szakirodalom felhasználására, a magyar vonatkozások értékeléséhez elengedhetetlen a nemzetközi összehasonlító szempont érvényesítése.

Gáldi László támogatta azt az indítványt, hogy a török levéltárakban levő Rákóczi anyag felkutatása és magyar nyelven való publikálása meginduljon. Egyben felhívta a kutatók figyelmét a korabeli levelezés irodalmi fontosságára, s szolt a hű, megbízható szövegkiadások fontosságáról.

A sokoldalú és értékes vitában fölmerült s az előterjesztésben foglalt javaslatokkal kapcsolatos kérdésekre az ülés házigazdája, az Intézet XVIII. századi kutató Csoportja részéről *Hopp Lajos* válaszolt röviden, azzal, hogy a hozzászólások írásban beérkező anyagát a történészekkel együtt alaposan tanulmányozni fogják. Úgy látja, hogy a történészek egyetértésével találkozik a XVIII. századi kutató Csoport és Munkaközösség törekvése, ti. a felvilágosodás és a századvég kutatása mellett egy másik, újabb kutatási „csomópont” kiépítése a XVII. és XVIII. század fordulójára. Hangsúlyozta, hogy a Rákóczi-szabadságharc és a kuruc emigráció irodalmának kutatása szorosan összefügg a történészek feladataival, a historiográfiai, eszmetörténeti, kultúrtörténeti kutatásokkal, a felvilágosodás előtörténetének feltárásával. Összegezte a legfontosabb elfogadott javaslatokat: 1. Rákóczi Művei kritikai kiadásának megvalósítása és egy távlati kutatási program, ill. szövegkiadási tervjavaslat összeállítása időszerű feladatunkká vált; 2. célszerű a javasolt őszi vitaiülés megrendezése; továbbá a Rákóczi-szabadságharc és emigráció újabb kutatási eredményeit tartalmazó tanulmánykötet hazai és nemzetközi együttműködéssel történő elkészítése; 3. egy Országos Rákóczi Emlékbizottság felállítására vonatkozó javaslat továbbítása az illetékes szervekhez.

Az elnöklő *R. Várkonyi Ágnes* igen hasznosnak és eredményesnek mondotta a vitát, mert a hozzászólók nemcsak azt fejtették ki, hogy mivel kívánunk munkahelyük képviselőitében is hozzájárulni az évforduló megünnepléséhez, hanem a kutatási munka jelenlegi nehézségeinek elhárítása és az elakadt vállalkozások befejezése érdekében is biztató „nyilatkozatokat” tettek. Az értekezlet nevében elfogadta a vajai meghívást az őszi ülészakra, amelynek vitaprogramját az irodalomtörténészekkel közösen dolgozzák ki, az elhangzottak szem előtt tartásával. Ha a vitaiülés nyomán sikerül a közös munkát előbbrevinni, akkor hozzájárulunk Rákóczi születése 300. évfordulójának méltó megünnepléséhez is.

Esze Judit

A nyomdászat kezdetei és a magyar irodalom

Ülészak a magyar nyomdászat megindulásának 500. évfordulója alkalmából
Kőszeg—Sárvár. 1973. május 3—5.

Vas-megye Tanácsának és a Magyar Tudományos Akadémia I. Osztályának védnöksége alatt, Kőszeg és Sárvár városok Tanácsainak közreműködésével, az MTA Irodalomtudományi Intézetének Reneszánsz-kutató Csoportja, az MTA Könyvtörténeti Munkabizottsága, a Budapesti Tudományegyetem, a Debreceni Tudományegyetem és a Szegedi Tudományegyetem régi magyar irodalomtörténeti tanszéke rendezésében került sor *A nyomdászat kezdetei és a magyar irodalom* c. ülészak megtartására.

Május 3-án délelőtt Kőszegen, a Jurisich-vár lovagtermében *Bán Imre* elnöki megnyitója után *Dr. Gonda György*, a Vas-megyei Tanács elnöke üdvözölte az ülészak résztvevőit, majd *Borsa Gedeon*: A XVI. századi magyarországi könyvtermés részmerlege c. előadása hangzott el. *Borsa Gedeon* előadásához *Mezey László*, *Csapodi Csaba*, *V. Kovács Sándor*, *Varjas Béla*, *Hervay Ferenc*, *Klaniczay Tibor* és *Bán Imre* szólt hozzá.

Május 3-án délután, a második ülés alkalmával, *Klaniczay Tibor* elnökletével hangzott el *Botta István*: A reformáció és a nyomdászat Magyarországon c. előadása. *Botta István* előadásához *Benda Kálmán*, *Pirnát Antal*, *Ján Čaplovič* (Pozsony), *Székely György*, *Bori Imre* (Újvidék), *Waclaw Urban* (Varsó) és *Dán Róbert* szólt hozzá.

Május 4-én délelőtt a harmadik ülés keretében, *Mezey László* elnökletével került sor *Varjas Béla*: Heltai Gáspár, a könyvkiadó c. előadására. *Varjas Béla* előadásához *Haiman György*, *Klaniczay Tibor*, *Tolnai Gábor*, *Bán Imre* és *Gyenis Vilmos* szólt hozzá.

Május 5-én került sor a negyedik ülés megrendezésére Sárváron a Nadasdy-vár lovagtermében. *Tolnai Gábor* elnökletével *Tarnóc Márton*: A magyar könyv a XVII. század elején c. előadása hangzott el. Előadásához *Holl Béla*, *Kovács József László*, *Komlószi Tibor*, *Klaniczay Tibor*, *Benda Kálmán*, *Gyenis Vilmos*, *Ján Čaplovič* és *Székely György* szólt hozzá. *Tolnai Gábor* elnöki zárószavában az ülészak eredményességét méltatta.

Az ülészak résztvevői jelen voltak május 5-én Sárváron *Sylvester János* emlékművének felavatásán a Rázkertben. Az emléktábla felavatása alkalmából *Mátrai László* akadémikus mondott ünnepi beszédet.

A tudományos programot május 4-én autóbuzskirándulás egészítette ki Kőszeg—Velem—Ják útvonalon.

(Az ülészakon elhangzott tanulmányokat és hozzászólásokat nem ismertetjük, mert az ülészak teljes anyaga a *Magyar Könyvszemle* 1973. évi 3—4. számában publikálásra kerül.)

K. T.